ЖИВИЙ ШЕКСПІР

Надгробків царських мармурові плити
Переживе потужний мій рядок...
(Шекспір, сонет 55).

(До 400-річчя з дня народження Вільяма Шекспіра).

□ □

Горацій, як Пушкін, Шекспір вірив у безсмертя свого генічного слова. Час потвердив цю гордовиту переконаність. 23 квітня минає чотириста років з дня народження великого англійського драматурга. Весь світ відзначає цю дату як визначну культурну подію. Шекспір залишається нашим сучасником, однією з найвищих верховин світової драматургії; читач та глядач і досі звертається до живлющого джерела його творчості, до джерела людяності, світлих ідей, глибокого знання людської психології. Скільки великих письменників пізнішого часу в Шекспірі вбачали свій взірець, свого вчителя!

Сталося так, що цей рік — водночас рік Шекспіра і Шевченка. Повчально буде нагадати, з якою побожністю ставився до творчості Шекспіра наш великий поет. Як свідчить Куліш, Шекспірові твори возив Шевченко з собою, куди б не їздив. З заслання, з Орської фортеці, він у листі до Лизогуба просить прислати йому Шекспіра. Але Шевченко знайомився з геніальним драматургом у російських перекладах, так само як у російських або польських перекладах ішли Шекспірові п'єси (ще на початку XIX ст.) в Харкові та Києві. Перші переклади Шекспіра українською мовою виникають лише в другій половині XIX ст. Найраніших (1865 р.) належать спроби Павліна Свєнціцького перекласти «Гамлета». З нього перекладу О. Федьковича переклав 1872—73 рр. «Макбета» і «Гамлета». Пробував перекладати Шекспіра і Мирний — серед його рукописів зберігся переклад «Короля Ліра». Видатною подією був переклад «Гамлета», що належав М. Старицькому. Закінчив цю роботу було 1873 р., і ті сцени поставлені взимку того самого року силами аматорського гуртка (музику до вистави написав М. Лисенко). Але перед вийшов з друку тільки 1882 р. Тоді ж видав і П. Куліш перший том Шекспірових творів. Книга складалась з 10 п'єс («Отелло», «Троїл і Кресіда» і «Комедія помилок»). Усього Куліш переклав 12 п'єс Шекспіра, але видати встиг лише згадані три. Рукописи двох перекладів («Цімбелін» та «Венецький купець») загубилися, а десять п'єс видано після смерті Куліша протягом 1899—1902 рр. у Львові за редакцією і з вступними статтями Ів. Франка.

Переклади Куліша і Старицького були значним явищем у тогочасному українському літературному житті. Звичайно, нинішнім вимогам вони не відповідають: занадто великий шлях пройшла відтоді в своєму розвитку українська літературна мова, перекладачі надміру збільшили кількість рядків (наприклад, монолог Гамлета «Бути чи не бути» в оригіналі має 60 рядків, у Куліша — 65, у Старицького — 78). Старицький навіть довільно змінив віршований розмір. Проте це робота видатних стилістів, майстрів і знавців української мови, і тому їх переклади повністю зберігають і досі історико-літературне значення. Та, крім того, треба віддати належне й героїзмові та самовідданості перекладачів: адже працювати їм доводилося в умовах жорстоких переслідувань, у часи, коли українське слово було гнане й винищуване спеціальними царськими указами та цензурними утисками.

Велику роль у справі ознайомлення українських читачів з творчістю Шекспіра відіграв Ів. Франко. Він і сам перекладав Шекспірові твори («Венеціанський купець», сонети), а ті статті, якими він супроводив видання Кулішевих перекладів, — це початок українського наукового шекспірознавства.

У післяжовтневі роки виникла чимала кількість і нових перекладів Шекспірових п'єс, і наукових досліджень. З-поміж літературознавців, що писали про Шекспіра (О. Лейн, А. Гозенпул, Б. Варнеке, Т. Якимович, Ю. Іваненко, О. Борщагівський, А. Шамрай та інші), на особливу згадку заслуговує С. І. Родзевич, автор кількох цікавих статей. Перша з них — «Гамлет та Гамлетова проблема» — була надрукована ще 1928 р. як передмова до перевидання перекладу Старицького, решта з'явилася пізніше, в 30-х і 40-х роках. 1939 року за редакцією О. І. Білецького вийшов цілий збірник, присвячений творчості Шекспіра, що становив ніби своєрідний підсумок праці українських радянських шекспірознавців.

Щодо нових перекладів, то кілька з'явилося ще в 20-і роки («Отелло» В. Щербаненка та М. Погансена, «Макбет» Т. Осьмачки). У ті ж роки переклад «Гамлета» зробив О. Бургардт. Він частково був надрукований у перших двох виданнях шкільної хрестоматії О. І. Білецького «Західноєвропейська література». Особливо збільшується кількість перекладів з Шекспіра у 1936—1939 рр. («Гамлет» В. Вера, «Макбет» Ю. Корецького, «Ромео і Джульєтта» А. Гозенпуда тощо). Саме тоді звертається до Шекспіра і М. Рильський, який переклав «Короля Ліра» і «Дванадцяту ніч».

Найгрунтовнішою збіркою творів Шекспіра, що досі з'явилась українською мовою, було двотомне видання 1950—1952 рр., в якому, крім згаданих перекладів В. Вера, Ю. Корецького і М. Рильського, представлені роботи І. Стешенко, Б. Тена, І. Кочерги. Частина перекладів (С. Гусака, М. Рудницького) залишилася в рукописах.

До нинішнього ювілею видавництво «Дніпро» випускає гритомне видання творів Шекспіра, до якого увійдуть дванадцять п'єс. Три з них буде дано в нових перекладах: «Буря» — в перекладі М. Бажана, «Тімон Афінський» — В. Мисика, «Гамлет» — у моєму перекладі. Готується також видання Шекспірових сонетів (переклад Д. Паламарчука).

Але робота над перекладами творів Шекспіра ще далека від завершення. Вінцем її повинно бути повне видання творів великого драматурга українською мовою.

Г. КОЧУР.

ДРУКУЄМО ДВА СОНЕТИ ШЕКСПІРА У

74

Як злий конвой — недуга і роки —
Навік мене спровадять до острогу,
Тобі залишаться мої рядки, —
Вогонь ясний, частина серця мого.

І будуть доказом — цей слід руки
Та жовтий клапоть аркуша старого,
Що тільки прах сточили хробаки,
Не доторкнувшись до вогню святого.

Життя оденки в землю відійдуть, —
Їх легко б міг мечем своїм здобуть
І волоцюга в закутку глухому. —

Тобі ж одній залишиться в віках
Не черепок світильника, не прах,
А пломінь серця, що згоріло в ньому.

ДЛЯ ВАС

Новинки видав